

crkva u svijetu

PRILOZI

UMJETNIČKA DJELA U HRVATSKOJ CRKVI SV. JERONIMA U RIMU I NJIHOVA KRŠĆANSKA PORUKA

Vjeko Božo Jarak

Stupivši po prvi put u crkvu sv. Jeronima u Rimu, zastao sam iznenađen; zburnila me rijetko gdje viđena čistoća i urednost. Sve je »na svom mjestu« i sve blista u svojoj nepomućenoj svježini: i mramor, i drvo, i platno, i kovina.

Ohrabren i potaknut tim prvim ugodnim dojmovima razgledao sam crkvu i njezine umjetnine. U početku su se rojila brojna pitanja, ali sam se svjesno želio zadržati samo na jednom; pustio sam po strani i pitanje umjetničkog dometa, a pozornost sam svratio na pitanje kršćanske poruke likovnih ostvarenja: što ova crkva svojim umjetničkim blagom govori svojim posjetiteljima, koja je njezina poruka suvremenome svijetu?

Budući da je crkva prepuna umjetninama, ograničit ću se ovdje na nekoliko najvažnijih djela koja daju ton crkvenom prostoru u cjelini i ujedno nose jezgru kršćanske poruke. To su:

- I. Tri zidne slike u svetištu crkve — oko velikog oltara.
- II. Tri slike u lađi crkve (po jedna velika freska sa strane i jedna na stropu).
- III. Umjetnička djela pri ulazu u crkvu i u sakristiji.

Riječ je o tri skupine umjetnina iz triju povijesnih razdoblja: 16, 19. i 20. stoljeća. U njima dolaze do izražaja vlastitosti likovnog izraza kao i mišljenja i osjećanja svijeta i života kršćanske poruke tome svijetu i životu.

I. Umjetnička djela u svetištu crkve

Tu su tri velike fresko-slike dvojice umjetnika, slikara, Antonija Vivianija (1560—1620) i Andrea Lilioa (1555—1610):

1. Sveti Jeronim u pustinji tumači teška mjesta Svetog pisma,
2. Sveti Jeronim raspravlja sa svetim Bazilijem i svetim Grgurom,
3. Svećeničko ređenje svetog Jeronima.

Na prvoj je slici u žarištu lik svetog Jeronima: golem kao Herkul, sav u snažnom zamahu, iz čvrsta tijela kipti snaga duha. Jeronim živo govori, a sluša ga skupina ljudi muževne dobi; uzbuđeni su, jer ih njegova riječ pogađa. Među njima se rađa svjetlo i potpuno ih obasjava.

Na suprotnoj je strani slika što predstavlja svetog Jeronima kako zajedno sa svetim Bazilijem i njegovim prijateljem svetim Grgurom Nazijanskim razjašnjava Sveto pismo. Razgovor se odvija u vedru ozračju i posve mirnu raspoloženju. Za razliku od prethodne slike, gdje je uzbuđenje u snažnu usponu, ovdje vlada mir i duboka ozbiljnost, kao da razgovor prethodi nekoj veoma važnoj odluci. Unaokolo su skupine ljudi koji pažljivo prate tijek rasprave: posve naprijed, desno, nasuprot Jeronimu, sjedi muškarac s knjigom u ruci kojega su se, čini se, riječi što ih je čuo snažno dojmile, pa se naglo okrenuo; na obje strane od središta slike zajedno su po trojica ljudi, koji budno prate razgovor te se dobiva dojam kako ga jedan drugome žele potvrditi. U drugom planu slike nazire se velika dvorana i u njoj brojna skupina ljudi što sjede ili stoje te izdaljega prate razgovor razjašnjavajući štošta jedan drugome.

U središtu je slika s prizorom svećeničkog ređenja svetog Jeronima. Njezino žarište tvori biskup ostarjela izgleda, ispred kojega kleči sveti Jeronim. Na desnoj je strani grupa klerika pjevača predvođenih starijim čovjekom. U drugom su dijelu kompozicije, uz oltar, dvojica mladih đakona, a iza njih se naziru još neke osobe. Sprijeda, posve lijevo, tri muškarca razgovaraju, kao da su obuzeti sumnjom, a malo dalje, prema sredini, poklekao stasit muškarac i promatra ređenje. Njemu je s desne strane jedno dijete, mali anđeo, i lav — simbol Jeronimove pustinje.

U usporedbi sa slikama u lađi crkve, ove u svetištu tiše su u boji, premda su i one dostatno svijetle. Sve tri zrače mirom i ozbiljnošću, snažne su i klasično lijepe, već nagoviještaju raspjevanost i toplinu baroka, ali ostaju u okvirima produhovljene antike, njezine simetrije i ljepote.

Pri promatranju tih slika čovjek i nehotice pomišlja na prošlost, na povijest i povijesna zbivanja, ali ovdje, očito, nije naglasak na nečemu što je davno bilo, nego na onom što se zbiva u povijesti i što tvori bitno obilježje kršćanskog naviještanja nekoć i sada. Riječ je o tome kako je u svako doba u Crkvi živ Božji duh, koji nadahnjuje pojedince i cijelu Crkvu, daje im snagu kako bi se zalagali za istinske vrijednosti kojima se oplemenjuje ljudski duh i obogaćuje cijelo čovječanstvo.

Spomenute slike vraćaju pritom posebnu pozornost na tri stvari:

Na njima se, prije svega, ogleda kršćanska otvorenost i nastojanje glasnikā kršćanske poruke da budu u jeku životnih zbivanja, da izađu u

susret ljudima te s trudom i naporom stvaraju sintezu Božje objave, kako se ona glasi u Svetom pismu, i ljudske mudrosti, s kojom se ljudi uvijek rado ponose, a koja im nikad ne razjašnjava tajnu čovjekova postojanja i konačnog određenja. Tek duboko poniranje u tajanstvo Božje riječi i neprekidno nastojanje kako bi se ona približila ljudskom shvaćanju te u svakom prostoru i vremenu nadahnjivala proces uljudbe, kulture, proces oplemenjivanja uma i srca, stvara ono ozračje u kojem ljudski duh naslućuje da je smisao njegova života skriven u Bogu i da traganje za smislom nije uzaludno.

Budući se to ne zbiva samo od sebe, od ljudi se traži trajno naprezanje uma i srca, ali je, kako se na tim slikama zorno vidi, uloga izuzetnih pojedinaca, ljudi bistra uma i plemenita srca, nenadoknadiva. Ti ljudi stasaju u kršćanskoj zajednici, a ona po njima raste i svestrano se bogati potvrđujući svoju zauzetost za dobro svojih članova i cijelog čovječanstva. Na svim trima slikama upravo su takvi prizori: prizori otvorenosti kršćanske zajednice, koju predstavljaju istaknuti pojedinci, profilirani kulturni graditelji, kojih je uloga i značenje od neprocjenjive vrijednosti za dotičnu zajednicu i za povijest čovječanstva uopće. Ovdje su to Jeronim, Bazilije, Grgur Nazijanski, biskup Paulin i drugi.

Pritom je jasno kako svetom Jeronimu pripada posebno mjesto, što je, u sklopu okolnosti, posve razumljivo. On je na sve tri slike ključna osoba: zrcali se njegovo znanje i njegov zanos kojim to znanje stavlja u službu naviještanja Kristova evanđelja; razabire se i ugled koji je stekao ne samo u Crkvi nego i u cijelom grčko-rimskom kultumom ozračju. Pa ipak, s punim pravom u središte je postavljena slika na kojoj je predstavljen događaj Jeronimova svećeničkog ređenja. Time je izražena njegova posvemašnja pripadnost Crkvi. On je zaista bio čovjek Crkve: sva radost Crkve bijaše njegova radost, i sva tuga Crkve bijaše tuga njegova srca, i svi sporovi Crkve bijahu također njegovi. Svaku protivnu nauku Crkve Jeronim je doživljavao kao napad na svoju osobu i reagirao je emotivno, snažno i duboko.

II. Umjetnička djela u lađi crkve

U lađi crkve dominiraju tri velike fresko-slike, po jedna sa strane: Poklon mudraca i Golgota, a treća na stropu crkve: Uzvišenje Isusova križa. Sve tri su slike djelo slikara Pietra Gagliardija (1809—1890).

Slika Poklon mudraca velika je figurativna kompozicija. Prizor se zbiva u prekrasnoj palači što podsjeća na najljepše zgrade grčko-rimskog graditeljstva. Ona je posve otvorena i na sceni je mnoštvo ljudi. S lijeve strane naslikane su stepenice što vode u nedogled, sve do samoga neba; s desne strane vidi se skupina dromedara što se sa svojim devama približava Isusu dolazeći izdaleka; iza njih je oaza, a u daljini se nazire, u blagu svjetlucanju, dodir neba sa zemljom. U gornjem je dijelu slike četa anđela koja, kupajući se u nebeskoj svjetlosti, sva treperi u radosnim pokretima i pjevanju. Dijete Isus, u krilu majke Marije, postavljen je nešto ulijevo i tvori srce cijele kompozicije. Ispred njega su mudraci puni ganuća i poklonstvena raspoloženja. Josip je sabran u molitvi, a

Marija, posve Bogu predana, kao da ponavlja i nanovo potvrđuje svoje temeljno životno pravilo: »Neka mi bude po tvojoj riječi...«

I druga freska na zidu lađe također je velika figurativna kompozicija: u žarištu je raspeti Isus; lijevo je, uz križ, njegova majka Marija s pobožnim ženama, desno skupina učenika, a unaokolo mnoštvo ljudi različita raspoloženja: jedni ravnodušni, drugi potreseni i raskajani padaju na koljena. Tmína u pozadini djeluje zastrašujuće, ali je već na izmaku, jer križ zrači snažnim svjetlom koje osvaja obzorje. Negdje na granici obzorja, gdje se nebo spaja sa zemljom, pojavljuju se likovi anđela, još u sjeni, ali ih svjetlo s križa već zahvaća te se pobjeda Raspetoga naslućuje. Raspeti Isus ostavlja dojam kao da je upravo izgovorio svoje riječi: »Svršeno je!« — i time najavio rađanje pobjede.

Najveća slika u crkvi naslikana je na stropu. To je veličanstven prizor uzvišenja Isusova križa: u središtu je križ što ga anđeli nose u nebesku slavu — simboliziranu beskrajnom nebeskom svjetlošću što obasjava cijeli prostor. Unaokolo križa predstavljene su četiri stožerne kreposti u likovima četiriju djevica što se raduju na nebeskim oblacima. U donjem je dijelu slike vijenac palama i skupina anđela koja bere palme da bi ih darovala onima što su ih svojim herojskim životom zaslužili. Tu su također i likovi svetaca čije je podrijetlo u domovini svetog Jeronima. Istaknuto mjesto među njima zauzima sveta Jelena, odjevena u raskošno kraljevsko odijelo, s krunom na glavi i čavlima Isusova križa u ruci. Uz nju je sveti Jeronim i drugi blaženici. Svi su prepuni zanosa i očiju uprtih u veličanstvenu pojavu Isusova križa na nebeskom svodu. S obje strane te velike fresko-slike naslikani su likovi četiriju velikih proroka. Prvi zdesna je Danijel — s knjigom svojih tajnovitih proroštava, zatim Jeremija sa svitkom na koljenima, posve zaronio u bolnom razmišljanju. Slijeva je prorok Ezekijel, ozarena lica i usplamtjelih očiju; u lijevoj ruci drži kodeks a desnom čini naglu kretnju. Tu je i Izaija, također s knjigom u lijevoj ruci, dok desnom pokazuje jedno mjesto u otvorenoj knjizi.

Treba još napomenuti da su ispod volta prikazani prizori iz života velikih biblijskih svjedoka kao što su Noa, Abraham, Mojsije, David i drugi. Tako je Isusova pojava u cjelini, njegovo rođenje, smrt na križu i proslava u nebesima, okružena zbivanjima i svjedocima što joj prethode, nagovještavaju je, simboliziraju i na stanovit način pridonose boljem shvaćanju i prihvaćanju njezina neiscrpiva sadržaja i značenja u povijesti spasenja ljudskog roda na zemlji.

Poruke su i sadržaji snažni i znakoviti: Slika Poklon mudraca razotkriva kako je Isusova pojava u povijesti čovječanstva zaista velika radost za sav svijet. Cijeli prizor odiše iskrenom radošću, ali to je specifična radost — nije obijesna nego ozbiljna, prožeta molitvom, razmišljanjem, udivljenjem i ujedno čuđenjem koje kao da želi reći: »... pa zar je to moguće!«. Za trenutak je, čini se, cijeli svemir zastao u radosnom doživljaju, ali je događaj prevelik pa izaziva pitanja na koja se još ne naslućuju odgovori, osim što je jedno jasno: sada treba prihvatiti Božji dar i pokloniti se djetetu Isusu. Njegovo rođenje donosi istinitu radost namijenjenu svima,

ljudima svih naroda i vremena, ovoj zemlji i cijelom svemiru. Na slici je mnoštvo ljudi, starih i mladih, muških i ženskih; zastupljene su razne rase i narodi, sav svijet. K tomu: proplamsaji svjetla prožimaju nebo i zemlju, koji se ovdje dodiruju i povezuju, stječu u jedno, a stjecište je dijete Isus. Negovim je dolaskom na zemlju već otvoren put u nebo: iz neba je došao on i s njim četa anđela, pa sada ljudi sa zemlje mogu istim putem natrag u nebo.

Prizor Kalvarije razotkriva ozbiljnost pitanja što ih Isusovo rođenje tek nečujno budi. Sraz nebeskog svjetla i zemaljske tmine pokazuje sada svu strahotu tmine: ona zapravo nema mjere, jer pomrčenje i bezumlje mogu u ljudima poprimiti razmjere koji nadilaze ne samo ljudsku mogućnost suprotstavljanja nego i najobičnijeg shvaćanja. Ako su ljudi kadri razapeti Isusa Krista, utjelovljenje Božje nevinosti i čovjekoljublja, onda razorna moć ljudskog bezumlja zaista nema mjere. Međutim, raspeti Isus s križa objavljuje kako ni snaga Božje ljubavi nema mjere, još više: kako ona upravo s križa započinje svoju pobjedu. Nebo i zemlja, anđeli i ljudi, prijatelji i neprijatelji pogođeni su u korijenu svoga postojanja tim potresnim događajem. Umjetnik je prizor na Golgoti isprepleo detaljima iz svih Evanđelja, ali je njegova unutarnja jezgra potpuno ivanovska: Golgota, uza svu strahotu, nije u svojoj jezgri ništa drugo doli Božja slava — objava beskrajne i neopozive Božje ljubavi. Doživljavajući svu strahotu tmine i bezumlja, Isus se spustio do krajne granice opstanka, do ponora pakla, a onda, u samome umiranju, probudio novi život. Beskrajna Božja slava, što je u svom ishodištu pripadala samo njemu, postaje sada u Isusovoj smrti pokretačkom snagom koja u slici nezadrživog svjetla prožima cijeli svijet. Zato križ nije više znak poniženja niti je jednostavna dijagnoza našeg stanja tmine i bezumlja nego prvenstveno početak veličanstvene preobrazbe u snazi Božje sveobuhvatne i neopozive ljubavi. Raspeti Isus na toj slici zrači sjajnim svjetlom i tajanstvenim mirom; on je ondje neizmjereno blažen zato što je mogao podnijeti strahotu križa i na kraju izgovoriti riječi: »Svršeno je!« Masa je svijeta, na slici, još u polutami, ali je s križa već zasjalo snažno sunce i sada je neugasivo tu, među nama.

Sve tri slike izražavaju kršćanski optimizam svojstven na osobit način duhu Ivanova evanđelja. Optimizam je na svoj način bio svojstven ljudima 19. stoljeća, pa je slikar, kao dijete svoga vremena, pri rješavanju postavljenog zadatka mogao spontano posegnuti za izvještajem Ivanova evanđelja. Ljudi njegova doba bijahu mnogo više negoli prijašnja ili kasnija pokoljenja prožeti uvjerenjem kako su Božja mudrost i dobrota uočljive na svakom koraku. Treba samo malo dobre volje i nepomućene pozornosti da nam primjeri te mudrosti i dobrote postanu očevidnima, kao što se to lijepo pokazuje na Božjem djelu stvaranja sunca i mjeseca kao i na zauzetosti Božje brige da sunce ne sja noću i ne priječi čovjeku miran san. U žarištu stoji ipak sam Isus Krist: uosobljena Božja mudrost i dobrota. U njemu blista savršen sklad, kao najljepša poezija, jedinstvo Tvorca i svijeta, Boga i čovjeka, duha i tvari, te se u povijesti čovječanstva pobjedonosno potvrđuje unatoč nazočnosti razornih sila tmine i bezumlja.

III. Umjetnička djela izvan crkve

Pri ulazu u sakristiju i u sakristiji crkve sv. Jeronima nalazi se nekoliko umjetničkih djela što zaslužuju posebnu pozornost. Ona su vrhunskoga likovnog dometa, a ujedno izražavaju novo ozračje i nov način posredovanja kršćanske poruke, više primjeren ljudima današnjeg vremena.

Ljudi 20. stoljeća, za razliku od onih iz 19. stoljeća, namjesto o napretku čovječanstva i optimističkim prognozama, više govore o krizi i skepsi. Oni iza sebe imaju iskustva dvaju svjetskih ratova i snažne doživljaje o iznenadnim i neproračunljivim napadima na sve što se u životu pojedinaca i cijelog čovječanstva činilo sigurnim. Na poseban način ljudi su doživjeli nasilnu smrt bezbrojnih osoba kojima »priroda«
bijaše namijenila dug i sadržajan život. Tako su doživjeli i krivnju, i to u razmjerima za ljudsku maštu nepredočivima i u njoj sami imali udjela, barem zbog svoje ravnodušnosti i pasivnosti. S tim je u svezi i doživljaj sumnje. Ljudi našeg stoljeća naučili su sumnjati u sve i u svakoga, pa kad im se nametne pitanje smisla postojanja, onda se pred njima lako i često otvara ponor besmisla. Rađa se tjeskoba pred ništavilom, što poprima duboke i široke razmjere. Od toga ni vjernici nisu pošteđeni. Sve to nalazi odjeka u cjelokupnom stvaralaštvu 20. stoljeća, posebice pak u umjetnosti. Zbog toga je razumljivo što i djela, koja nas ovdje zanimaju, nose specifična obilježja te se bitno razlikuju od dviju, gore izloženih skupina.

Riječ je ovdje o djelima trojice hrvatskih umjetnika što se nalaze u prostorima vezanim uz crkvu sv. Jeronima: Ivana Meštrovića (1883—1962), Joze Kljakovića (1889—1969) i Ive Dulčića (1916—1975).

Ivan Meštrović, hrvatski kipar, pojavio se po prvi put u Rimu davne 1911. godine. Bijaše to na izložbi na kojoj je njegova nazočnost mnogima zapela za oko. Njegovim su se djelima divili mnogi likovni kritičari, a svojim ga je prijateljstvom počastio poznati pisac i mislilac Giovanni Papini. Meštrovićeva se nazočnost u Rimu tijekom vremena učvršćivala te je njegovim boravkom nakon rata dobila svoju završnicu. Nju simbolizira izvedba veličanstvena djela *Pietà* u 1946. godini. To je jedno od najmonumentalnijih i najznačajnijih Meštrovićevih ostvarenja uopće (dimenzije: 245 × 132 × 107 cm). Brončani odljev je u Vatikanskoj pinakoteci suvremene religiozne umjetnosti, izvedba u kamenu je u crkvi Presvetog Srca u Notre Dame — South Bend, Indiana, SAD, a primjerak u sadri u Zavodu sv. Jeronima u Rimu. Namisao toga djela obuzimala je umjetnika dugi niz godina. Doživljaji ratnih strahota samo su pojačavali njegov inače jak naboj. Nije onda nikakvo čudo što je radeći *Rimsku pietà* unosio i nju svega sebe, svjestan kako stvara svoje životno djelo. Doživljujući na svojoj koži i u krugu svoje obitelji, svoga naroda i europskog pučanstva uopće, svu tminu i sva bezumlja rata — zlostavljanja, progonstva, stradanja i nasilnog umiranja, sazrijevao je veliki umjetnik u svojoj vjeri i svom umjetničkom zamahu, te je svemu tome dao cjelovit i nadasve snažan, uspio likovni izraz u dva svoja remek-djela: *Jobu* i *Pietà*. Nas ovdje zanima njegova *Rimska pietà*.

To je monumentalna skulptura od četiri figure u piramidalnoj plastičnoj kompoziciji. Idejno je i formalno potpuno dorečena i zatvorena. Laokon-

ski nemir linija — vertikalā, dijagonalā i horizontalā — tvori veoma lijep sklad kompozicije. Elementarni poticaj za ovo djelo Meštrović je, bez sumnje, dobio od velikog Michelangela, ali je u razdiobi zamisli i izvedbi osnovne koncepcije pošao ipak svojim putem, što se posebice očituje originalnim i nadasve odvažnim rješenjem Kristova lika. Cijela pak skulptura potvrđuje snagu njegove velike darovitosti i ujedno ističe jakost njegove volje da ne klone ni pred kakvom teškoćom, ni onom što je čovjeku donosi ratna pustoš, kao ni onom što je predstavlja izazov velike umjetničke zamisli. *Pietà* prije svega svjedoči o vjeri autora kako se sve strahote stradanja mogu realno vidjeti, prihvatiti, podnijeti i nadvladati — uz jedan uvjet: stajati čvrsto priljubljen uz Krista, koji i mrtav — štoviše, upravo svojim umiranjem — postaje ključnom osovinom cjelokupnog zbivanja, izvorom života, ishodištem i shodištem zajedništva. Uključiti se u to zajedništvo, znači postati dionikom njegove snage iz koje izvire rijeka života, mir i moć, mir duše i moć volje kako bi se nadvladala sva tragičnost ljudskog življenja na zemlji. Sve je to na toj veličanstvenoj skulpturi vidljivo: Krist ne tvori jednostavno osovину skulpture, njezinu unutarnju sintezu, nego on tvori zbivanje, on je tu kao rijeka života što sve natapa, kao živodajna spojnica što sve povezuje, sa sobom i međusobno, životni fluid što struji na sve strane, sve oživljuje, sve povezuje i svemu se otvara.

Uz kipara Ivana Meštrovića veže se, u ovom kontekstu kao i inače, ime slikara Joze Kljakovića. Ovdje treba spomenuti dvije njegove slike. To su: *Isusovo uskrsnuće* i *Lazarovo uskrsnuće*. Prva prikazuje trenutak u kojem Isus izlazi iz groba; u gornjem dijelu, desno, vidi se anđeo kako odvaljuje kamen s groba, iz kojeg izlazi uskrsnuli Krist, mlad i snažan, produhovljen, svijetao i božanski miran, s raširenim rukama nudi mir i izmirenje; on zakoračuje u prostor u kojem vlada metež; pred njim su vojnici prestrašeni i izbezumljeni, zahvaćeni panikom i tjeskobom, popadali na zemlju u svom bezizlaznu položaju.

Na drugoj slici, *Lazarovo uskrsnuće*, prikazan je Krist duboko potresen, s visoko uzdignutim rukama, preko kojih izbija zorno očitovanje vjere i snage, silan kao orijaš što s vihorom dolazi, ali savršeno sobom vlada, te tako ulijeva mir i pouzdanje. Dvije Lazareve sestre već zahvaćene tim duhom, spustivši se na zemlju, ganutljivo promatraju kako taj isti, Isusov, stvaralački duh zahvaća i Lazara u grobu dajući mu moć izlaska. Po uzoru na Meštrovića, Kljaković je ovdje veoma pojačao izraz i pokret likova kako bi postigao što veću izražajnost i dojmljivost svojih slika. Izraz likova, ozbiljan i donekle sjetan, razotkriva kako je zbilja života, uzeta u svojoj dubini i širini, unutra jako doživljena te kako je čovjeku nemoguće zatvoriti oči pred razornim djelovanjem grijeha i smrti, niti jednostavno umaći usudu ništavila.

Iz grijeha i ništavila, iz bezizlazne situacije postoji — tako govore obje slike — samo jedan jedini izlaz: uzeti udjela u onoj egzistenciji što je jača od ništavila, a nazočna je i djelotvorna u Isusu iz Nazareta koji se zove Krist, pobjednik nad bezumljem grijeha i ništavila smrti. Pojačanim dinamizmom, što izbija iz Kristove osobe, umjetnik jasno govori: mora se nešto dogoditi što ne proizlazi iz nas nego iz Krista i preko

Krista k nama dolazi — biva nam darovano. Zato smo postavljeni pred izbor: ostati nijemi poput ravnodušnih površnih promatrača iz Lazarove okoline ili slijediti primjer Lazarovih sestara, duboko se prignuti i povjerovati pa s radosnom zahvalnošću prihvatiti darovanu mogućnost drugačijega, uskrsnulog života.

Ivan Meštrović i Jozo Kljaković bijahu prvi moderni umjetnici koji su u Hrvata otvorili vrata suvremenoj sakralnoj umjetnosti. Najveći pak zahvat u sakralnim prostorima na našem tlu načinio je slikar Ivo Dulčić. Svojom slikom *Krist Kralj — pokrovitelj hrvatskog naroda*, naslikanom 1959. u crkvi Gospe od zdravlja u Splitu, Dulčić je suvremenu umjetnost uveo u našu Crkvu afirmirajući je sve do svoje smrti kao, možda, ni jedan umjetnik u suvremenom svijetu. Njegovo slikarstvo, snažna i veoma bogata kolorizma, čistih i kristalno prozirnih boja, razigrana i živodajna crteža, zablistalo je u nizu velikih sakralnih kompozicija a da pritom nigdje ni u najmanjoj mjeri nije iznevjerilo samo sebe, svoje kreativno-slikarske vrijednosti, kao ni izvornost svoga slikarskog rukopisa.

Izrazit i jamačno vrhunski domet Dulčićeva slikarstva svakako je njegova slika *Raspeće* u sakristiji crkve svetog Jeronima. Slika predstavlja Isusa na križu ispred kojega stoje hrvatski sveci i blaženici: Augustin Kažotić, Nikola Tavelić, Marko Križevčanin, Ozana Kotorska, Gracia iz Mula i uz njih sveti Jeronim s lavom — simbolom pustinje.

Promatranjem Isusa na križu, na ovoj slici, dobiva se dojam kako se on lagano spušta odozgor prema dolje, što simbolizira njegov silazak s neba na zemlju te tako pojačava misao da je Isus istinski isključivi Božji dar ljudima. S druge pak strane, Isusove ruke blago ispružene prema nebu izražavaju njegovu posvemašnje predanje Ocu. Tako je slikarski iskazana uzajamnost dviju ljubavi: Očeve prema Isusu — i dosljedno tome prema svijetu — i Isusove prema Ocu; odatle izvire nepojmljiv spokoju i mir kojim odiše cijela figura raspetog Isusa. K tomu: ovdje je posebice važno svratiti pozornost na način kako je slikan raspeti Isus, njegovo izmučeno tijelo! Slikano je kristalno prozirnim bojama te se čini da patnja potpuno prožima cijelo tijelo, produhovljuje ga, preobražava i čini nebeskim, duhovnim tijelom, a mi, promatrajući Raspetoga, postajemo svjedoci-očevici tog procesa preobražavanja, jer se prijelaz raspadljivoga u neraspadljivo, smrtnoga u besmrtno, u uskrsno-proslavljeno stanje, odvija pred našim očima u punom jeku.

U tom tajanstvenu zbivanju sudjeluju svi nazočni na slici: Jeronim je kleknuo i uronio u razmišljanje o dubini misterija, Ozana je uzdigla ruke, kao da se i ona, slično raspetom Isusu, prikazuje nebeskom Ocu, Nikola Tavelić je spreman poći istim putem — naslikan je vatrenim bojama koje nagovještavaju kakav će biti taj put — biskup Augustin Kažotić zastao je, nedostaju mu riječi kojima bi navijestio tajnu Božje ljubavi i mira ovjekovječenu na križu, dok preostala dvojica blaženika stoje pozadi — jedan nepomično uprtih očiju u križ, kao da poput apostola Pavla ne želi više ništa znati doli Isusa Krista raspetoga, a drugi se spuštenih očiju predaje razmišljanju.

Na tamnoj pozadini *Raspeća* slikar je razapeo mrežu, sličnu verigama, ispletenu tamnoljubičastim, crnim i tamnoplavim reskim potezima boje. Kako se Isusov lik spušta s lijeve strane, čini se da razdire taj začarani splet tamnih okova. S desne pak strane javlja se u gornjem dijelu slike užarena jezgra, tajanstveno sunce, te i ona razdire mrežu i nagoviješta rađanje novog svijeta, u kojem više neće biti ni smrti ni tmine, nego jedino mir i ljubav rassetog Isusa, punina života u sjaju i toplini njegova sunca.

U podnožju križa, do Isusovih nogu, ispred Jeronima pružio se lav, miran i zamišljen, simbol Jeronimove pustinje, a ovdje, uz to, simbol općeg izmirenja, jer je otajstvo spasenja na križu namijenjeno svim stvorenjima, dijelom svijetu, svemiru.

Ivo Dulčić, slikar bujne mašte, unio je u tu veličanstvenu sliku svega sebe, cijelo biće genijalna slikara i iskrena vjernika; svojim čarobnim bojama izlio je svu patnju svijeta i ujedno najavio radost izbavljenja. Slikati Krista za nj nije značilo vraćati se u prošlost koliko ponirati u sadašnjost i kretati se prema budućnosti, prema eshatonu, ponirati u zbilju ljudskog stradanja i kršćanskog nadanja danas. Gdje god postoji ljudska patnja, nazočan je i raspeti Isus, a gdje je on nazočan, djelotvorna je snaga njegova stvaralačkog duha. Zato je na Dulčićevu *Raspeću* sve dinamizirano: raspeti Isus u trenutku strašne smrti doživljava božansku preobrazbu, svoje uzvišenje, i ujedno s križa pokreće stvaralački proces preobražaja ljudi i svijeta, cijeloga svemira.

Zato je imao pravo poznati talijanski likovni kritičar Elio Mercuri kad je u povodu ulčićeve izložbe u Rimu napisao: »Un messaggio da salvare, e che attraversa come un arcobaleno i tumulti e gli affanni, a segnare la via della liberazione e della bellezza. In un tono che è racconto e fiaba, sogno e attesa, soprattutto certezza in un modo dell' uomo, dove tutto abbia un senso compiuto e integro.«

Ovdje nije bilo govora o pojedinačnim likovnim djelima, pojedinim slikama u lađi crkve i postranskim kapelicama. Jednu sliku ipak treba izdvojiti i posebno spomenuti. To je prizor *Marijina rođenja*, djelo Pietra Gagliardijsa.

Kako često i najveće misli ostaju praktično besplodne ako ih ne pretvaramo u namisli, ako ne postaju naše posve određene odluke i posve konkretne akcije, treba i ovdje nešto posve konkretno spomenuti, što je poruka slike *Marijina rođenja*.

Ń moj narod, kao i većina kulturnih naroda u Europi, danas prolazi kroz tešku kušnju razaranja obitelji i pomorstva potomstva. Spomenuta je slika prosvjed i ujedno putokaz iz začaranog kruga jalove sebičnosti i otrovnog komoditeta kojeg smo žrtve. Ona jasno i glasno kaže što treba učiniti: u središte treba postaviti dijete, radosno ga primiti i za nj, kao što to čini otac Joakim, beskrajno Bogu zahvaliti!